

УДК 664

CHANGES IN UKRAINIAN LEGISLATION IN THE FIELD OF FOOD SAFETY

O. Shulga, S. Shulga

National University of Food Technologies

Key words:

*The food Ukrainian
legislation
Food safety
Traceability
The Law*

Article history:

Received 01.03.2023
Received in revised form
13.03.2023
Accepted 31.03.2023

Corresponding author:

O. Shulga
E-mail:
shulgaos@ukr.net

ABSTRACT

Ukraine is a legal country of the European community. The status of EU member imposes additional obligations on the state to harmonize the legislative framework with EU requirements. The food safety also notes significant changes that will allow in the future to provide consumers with safe food and increase export volumes. The safety system based on HACCP principles is now mandatory for every market operator. However, this was just the first step. Further Ukrainian legislation harmonization will allow to improve traceability processes. The Ukrainian Laws adoption of labeling, requirements for packaging materials and containers, marks for food of animal origin will allow food monitoring along the entire production chain with the aim of eliminating likely emerging threats. The concretization of market operator legal status and his legal responsibility for low-quality food has also been introduced by recent changes to a number of Ukrainian Laws. Every specialist in the food industry must monitor changes in Ukrainian legislation regarding the safety of food in order to adapt production. Therefore, legislative changes in the food safety are due to the need to fulfill the requirements of the Association Agreement between Ukraine and the EU and the current state of war in the country. The changes made in 2022 showed that traceability standards were more carefully regulated due to the introduction of labels for animal origin food and labeling requirements. In addition, the law adoption on materials and objects come into contact with food and will reduce the risk of danger regarding the harmful substances migration into food. Constant updating of the food assortment and packaging materials and containers for them, as well as methods of researching their quality and safety, will lead to constant changes in food legislation.

DOI: 10.24263/2225-2924-2023-29-2-3

ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

О. С. Шульга, С. І. Шульга

Національний університет харчових технологій

Україна є правовою країною європейської спільноти. Статус члена на вступ у ЄС накладає додаткові зобов'язання на державу щодо гармонізації законодавчої бази з вимогами ЄС. Сфера безпечності харчових продуктів також зазначає суттєвих змін, які в подальшому дадуть змогу забезпечити споживача безпечною продукцією та збільшити обсяги експорту. Система безпечності, заснована на принципах НАССР, нині є обов'язковою для кожного оператора ринку. Проте це був лише перший крок. Подальша гармонізація українського законодавства покращить процеси простежуваності.

Прийняття законів України щодо маркування, вимог до пакувальних матеріалів і тари, позначок для продуктів тваринного походження дасть змогу відслідковувати продукцію на всьому ланцюгу виробництва з метою ліквідації ймовірних загроз. У законах України конкретизовано деякі аспекти правового статусу оператора ринку та його юридичної відповідальності за неякісний харчовий продукт. Кожен фахівець харчової галузі повинен відслідковувати зміни українського законодавства щодо безпечності харчових продуктів з метою адаптації виробництва. Отже, законодавчі зміни у сфері безпечності харчових продуктів обумовлені необхідністю виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та теперішнім воєнним станом у державі. Аналіз змін, які було зроблено у 2022 р., показав, що більш ретельно упорядковано норми простежуваності за рахунок введення позначок для харчових продуктів тваринного походження та вимог до маркування. Крім того, прийняття закону щодо матеріалів і предметів, які контактують з харчовими продуктами, знижує ризик небезпеки щодо міграції шкідливих речовин у харчові продукти. Постійне оновлення асортименту харчових продуктів та пакувальних матеріалів і тари для них та методів дослідження їх якості і безпечності буде обумовлювати постійні зміни харчового законодавства.

Ключові слова: харчове законодавство України, безпечність харчових продуктів, простежуваність, закон.

Постановка проблеми. Нині Україна переживає найскладніший період у своїй новітній історії. Захищаючи свою незалежність, країна активно рухається до членства в ЄС, що вимагає гармонізації законодавчої сфери в усіх галузях, що зафіксовано Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка була підписана в березні 2014 р. і набрала чинності у вересні 2017 року. Щодо сфери якості та безпечності харчових продуктів, то зазначена Угода містить статтю 56, яка передбачає, що по-перше, «Україна вживає необхідних заходів з метою поступового досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології,

акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС та зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених в актуальних рішеннях та регламентах ЄС», по-друге, «Україна поступово впроваджує звід європейських стандартів (EN) як національні стандарти, зокрема гармонізовані європейські стандарти, добровільне застосування яких вважається таким, що відповідає вимогам законодавства, зазначеного у Додатку III до цієї Угоди. Одночасно з таким впровадженням Україна скасовує конфліктні національні стандарти, зокрема застосування міждержавних стандартів (GOST/ГОСТ), розроблених до 1992 року. Крім цього, Україна поступово вживатиме інших необхідних заходів щодо виконання умов набуття членства згідно з вимогами, що застосовуються до повноправних членів європейських організацій зі стандартизацією».

Нині вже напрацьований значний досвід (Fortin, 2022) щодо адаптації національних законодавств до вимог ЄС, який доцільно застосувати і в Україні. Харчова промисловість України характеризується виробництвом традиційних харчових продуктів, тому розроблені заходи можна буде застосувати і в інших країнах, які стандартизують своє національне харчове законодавство відповідно до вимог ЄС (Onul, & Pastovenska, 2022) та/або інших регіональних та/або субрегіональних організацій та/або міжнародної спільноти. Логічно, що норми щодо різних способів регулювання, пов'язані з харчовими традиціями, також стосуються традиційних методів виробництва та збуту харчових продуктів.

За останні 15 років харчове законодавство ЄС (Wijnands та ін. 2011) зазнало суттєвих змін, реагуючи на зростання занепокоєння щодо безпечності харчових продуктів, інформації для споживачів і функціонування внутрішнього ринку ЄС. Європейська харчова промисловість переживає період структурної перебудови. Споживчі переваги змінюються через зміни доходів, структури населення та способу життя, на що повинна реагувати і нормативно-правова база ЄС.

Крім того, оновлення законодавства є нормальною практикою і для світової спільноти (Pettoello-Mantovani, & Olivieri, 2022). Так, через 15 років Регламент ЄС № 382/202128 оновив Регламент (ЄС) № 852/2004. Новий регламент тепер містить оновлені рекомендації Кодексу Аліментаріусу, опубліковані у вересні 2020 р. щодо гігієни харчових продуктів і нової політики щодо запобігання та контролю перехресного контакту з алергенами.

Отже, на виконання взятих зобов'язань відбуваються постійні зміни у законодавстві України. Відслідковувати такі зміни необхідно кожному фахівцеві у своїй сфері. Харчова безпека забезпечує здоров'я нації, тому якнайшвидше упорядкування забезпечить населення України безпечними харчовими продуктами, а також дасть змогу вітчизняним виробникам експортувати продукцію. Використовуючи європейський досвід щодо адаптації національних законодавств до загальних вимог, Україна може швидко і безболісно адаптувати своє законодавство до вимог ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці постійно аналізують законодавчу базу (Шишлюк, 2021), зокрема тенденції її розвитку після проголошення незалежності України. Автор зазначеної публікації приходиться до висновку, що юридичне забезпечення безпечності харчових продуктів складно вирішити виключно за рахунок розроблення та прийняття законів щодо продо-

вольчої безпеки. Необхідно розробити та прийняти ряд законів, які б систематично регламентували всі аспекти діяльності агропромислового комплексу, починаючи від вирощування сировини і закінчуючи виготовленням кінцевої продукції.

Українське законодавство вимагає постійного вдосконалення у сфері безпечності та якості харчових продуктів (Теремецький, 2016), адже асортимент і перелік сировини постійно розширюється, як і методи аналізу.

Вступ України до СОТ також вимагає гармонізації у сфері застосування санітарних і фітосанітарних заходів (Карпінська, 2020; Карпінська, 2020). Крім того, Україна взяла на себе зобов'язання згідно з Угодою про асоціацію Україна—ЄС і саме ця Угода останні дев'ять років стала ключовим каталізатором реформ в усіх сферах держави. Угода передбачає комплексну програму наближення українського законодавства до норм європейського. Автори статті (Baranovych, & Ocheretko, 2017) проаналізували вплив на ділові відносини між Україною та ЄС та вже зроблені кроки у сфері реформування харчового законодавства.

Сталий розвиток країни неможливий без забезпечення продовольчої безпеки (Трагнюк, Мірошник, & Кутнякова, 2022), що також потребує вдосконалення українського законодавства на шляху до євроінтеграції.

Автор статті (Пустовіт, 2017) прийшов до висновку, що трансформація законодавства, яка нині вже відбулася, дає змогу розділити повноваження та відповідальність між операторами ринку та органами влади і контроль та нагляд повинен здійснюватися публічно із залученням відповідних сервісів.

Аналіз законодавства України з питань безпеки та якості харчових продуктів показав (Дубова, 2014), що в Україні в основному законодавчо регламентовані питання стосовно забезпечення безпеки та якості харчових продуктів. Однак незавершеною є гармонізація європейських вимог і норм у власне законодавство.

Автори статей (Галкіна, 2017; Сокур, 2018) проаналізували сучасний стан нормативно-правового забезпечення безпечності та якості харчових продуктів в Україні. Науковці визначили теперішні проблеми щодо застосування нормативно-правової бази та запропонували своє рішення, що поліпшить сферу безпечності та якості харчових продуктів в Україні.

Охарактеризовано деякі проблемні питання контрольних функцій суб'єктів агропромислового комплексу України на основі аналізу чинних нормативно-правових актів задля удосконалення норм законодавства України у сфері агропромислового комплексу (Іванова, 2018).

Автори публікації (Білоусько, Шовкун, & Білоусько, 2019) запропонували виокремити пріоритети у сфері гармонізації системи безпечності та якості аграрної і харчової продукції вимогам ЄС, адже недосконалість цієї системи є одним із основних негативних факторів, що суттєво впливає на конкурентоспроможність вітчизняних операторів ринку на світових ринках.

У статті (Fallico, Arena, Verzera, & Zappalà, 2006) обговорюється роль Директиви ЄС 2001/110 про торгівлю медом. Вимоги до якості меду, затверджені ДСТУ 4497:2005, є більш суворими порівняно з Директивою ЄС 2001/110, зокрема щодо вмісту гідроксиметилфурфуролу.

Молочні альтернативи (Leialohilani, & de Boer, 2020) — це продукти, виготовлені з рослинного молока замість звичайних продуктів тваринного походження, таких як сир і йогурт. Однак те саме законодавство негативно впливає на інновації в галузі через:

- різне тлумачення Регламенту (ЄС) 1308/2013 (СМО);
- різний рівень захисту споживачів у різних секторах;
- відсутність юридичного визначення веганської їжі;
- вузьке визначення термінів «молоко» та «молочні продукти», як це визначено в СМО.

Саме тому внесення змін до визначення молока та молочних продуктів у СМО або розширення списку винятків із визначень визначаються як можливі рішення для подолання виявлених перешкод.

Оператори ринку з виробництва молока та молочних продуктів зацікавлені в експорті. Під час імпорту використовується система TRACES і вантаж повинен супроводжуватися сертифікатом. Система забезпечує відстеження продукції та запобігає поширенню захворювань. Важливу роль відіграють прикордонні контрольні пункти, де відповідні митні та ветеринарні перевірки проводяться державними установами. Законодавство ЄС забезпечує безпечний рівень харчових продуктів, які надходять на ринок у країнах-членах ЄС. Це законодавство встановлює загальні гігієнічні вимоги до виробництва харчових продуктів на основі належної виробничої практики і системи HACCP.

Визначені критерії (Leialohilani, & de Boer, 2020) щодо вмісту мікроорганізмів, хімічних речовин і харчових добавок. Крім того, законодавство містить вимоги до маркування молочної продукції. Частина законодавства стосується організації ринку молока та молочних продуктів. Ці положення містять правила щодо прямих платежів, субсидій і визначають систему молока для школярів тощо. Спеціальне законодавство створює правила для виробництва органічних харчових продуктів, для виробництва та маркування продукції із захищеним географічним зазначенням, захищеним найменуванням, гарантує походження та традиційність харчових продуктів.

Законодавство ЄС також визначає маркування харчових продуктів для певних груп населення, наприклад, продукти без глютену, продукти без лактози тощо. Аналогічні вимоги щодо позначення алергенів нині вже є чинними і в Україні, що закріплено Законом України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» від 06.12.2018 № 2639-VIII. У сферах, які не регулюються законодавством ЄС (Şapla та ін. 2022), передбачається маркування продуктів сертифікаційними знаками, призначеними для підкреслення придатності харчових продуктів для релігійних цілей або сертифікації якості. Цей аспект також узгоджується із законодавством України.

Законодавча база є одним із ключових моментів у контролі систем переробки молока (Kosa, Erbay, & Öztürk, 2022), як і багатьох харчових продуктів. Молочні продукти, включно з плавленим сиром, регулюються різними національними та/або міжнародними правилами та законодавством у різних країнах через забезпечення безпеки та якості продукції для споживачів, а також для регулювання молочного ринку для всіх учасників, включаючи молочні компанії. Вони класи-

фікують продукти відповідно до їх складу або інгредієнтів і створюють справедливе торговельне середовище, запобігаючи фальсифікаціям. Автори статті (Коса, Erbay, & Öztürk, 2022) аналізують нормативні документи, рекомендації та корисну інформацію про гігієнічні аспекти та сировину, яка використовується у виробництві плавленого сиру, розглядають вимоги законодавчих актів до різновидів плавленого сиру, починаючи з Кодексу Аліментаріус, обговорюють законодавство, розроблене в окремих регіонах, включаючи ЄС і країни Перської затоки, та національне законодавство, що діє в окремих країнах.

Варто також зазначити, що недоліки має і європейське законодавства. Так, на думку авторів (Chieffi, Fanelli, & Fusco, 2022), потребує упорядкування сфера застосування пробіотиків, адже є відмінності між правилами Європейського Союзу та спеціальними національними правилами країн-членів ЄС.

Отже, аналіз останніх публікацій показав, що законодавча база є динамічною і потребує постійного перегляду, удосконалення, але перш за все гармонізації із законодавчою базою ЄС у сфері безпечності харчових продуктів.

Мета дослідження: проаналізувати зміни законодавчої бази України за 2022 р. та навести зміни, які є обов'язковими для застосування у сфері безпечності харчових продуктів.

Матеріали і методи. Аналіз результатів загальнотеоретичних і галузевих досліджень сучасного стану законодавства у сфері продовольчої безпеки, законодавчо-правової бази України, а також перспектив і проблем, у тому числі понятійного й термінологічного характеру, що дасть змогу визначити проблеми й перспективи розвитку законодавства у сфері продовольчої безпеки та практику його застосування.

Викладення основних результатів дослідження. Постійне розширення асортименту пакувальних матеріалів і тари для харчових продуктів вимагає упорядкування вимог для таких матеріалів, крім того, пакування безпосередньо контактує з харчовими продуктами, тому потенційно може створювати небезпеку для кінцевого продукту. Саме тому прийнятий Закон України «Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами» від 03.11.2022 №2718-IX. Розроблений Закон виконує пункт 20 Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Варто зазначити, що наведений Закон корелюється з вимогами глобального законодавства щодо матеріалів, що контактують з харчовими продуктами (Vaughan, 2022). Закон упорядкує питання щодо:

1. Загальних вимог до предметів і матеріалів, які призначені для контакту з харчовими продуктами, зокрема вводиться показник загальні межі міграції складових елементів у/або на харчовий продукт та специфічні межі міграції для окремих складових елементів або сукупні специфічні межі міграції для груп складових елементів у/або на харчовий продукт з урахуванням інших можливих джерел потрапляння таких складових елементів тощо.

2. Виробництва, обігу та використання матеріалів і предметів; запроваджено державну реєстрацію та ведення державного реєстру речовин, що використовуються у виробництві матеріалів і предметів та процесів переробки пластику (повторного використання).

3. Вимог належної виробничої практики (GMP) під час виробництва матеріалів і предметів, які призначені для контакту з харчовими продуктами.

4. Забезпечення простежуваності матеріалів і предметів, що дасть змогу удосконалити вимоги державного контролю та відповідальності операторів ринку.

Групи матеріалів і предметів, які розглядаються в цьому Законі: активні матеріали і предмети; інтелектуальні матеріали і предмети; клеї; кераміка; корок; гума; скло; іонообмінні смоли; метали і сплави; папір і картон; пластик; друкарські фарби; регенована целюлоза; силікон; текстиль; лаки і покриття; віск; деревина.

Папір і картон є другим найбільш використовуваним типом пакувальних матеріалів (Baričević, & Konjarik, 2022), які контактують з харчовими продуктами в ЄС і поступаються лише полімерним матеріалам. Стратегія Комісії щодо пластмас і нещодавнє рішення заборонити певні одноразові пластики призвели до збільшення виробництва використання різних паперових виробів, у тому числі отриманих із перероблених матеріалів. Папір і картон, виготовлені з вторинної сировини, волокна можна використовувати як первинний матеріал, якщо вони походять із переробленого паперу та картону спеціальної якості, які були піддані відповідному обробленню й очищенню. Кінцевий продукт повинен супроводжуватися декларацією про відповідність, а вся сировина, в тому числі друкарські фарби та клеї, повинні мати сертифікати, які підтверджують її придатність для контакту з харчовими продуктами. В ЄС законодавча база для паперу та картону, що контактують з харчовими продуктами, не є унікальною, що є проблемою для операторів ринку та органів влади. Зокрема, поточне європейське законодавство під час порівняння з вимогами національного хорватського законодавства виявляє ряд невідповідностей для паперових матеріалів, які контактують з харчовими продуктами. Отже, існує потреба у комплексному, узгодженому регулюванні паперу та картону на основі запобіжного підходу, від державних регулюючих органів до промисловості, покращення правозастосування та підвищення прозорості для споживачів.

У (Podd, 2022) також аналізуються папір і картон, призначені для контакту з харчовими продуктами. Автор зауважує, що зазначені матеріали підпорядковуються різним системам регулювання по всьому світу. Статус регулюючих інструментів може змінюватись від закону до рекомендації або керівництва, але мета, як правило, одна і та ж, тобто захист якості харчових продуктів та здоров'я споживача. У нормативно-правових документах враховується, що виробничий процес використовує як основне середовище воду, кінцевий продукт є неоднорідним, пористим і абсорбуючим, а упаковані харчові продукти повинні бути сухими. Вологовмісні харчові продукти можуть бути упаковані за умови, що властивості паперу та картону змінені, зокрема за рахунок комбінації з плівкою або фольгою. Нормативні документи, що використовуються для цих матеріалів, визначають спосіб виробництва паперових і картонних виробів, сировину, спосіб контролю якості та безпечності кінцевого продукту та маркування з метою гарантування безпечності під час контакту з харчовими продуктами. Нормативно-правова база розглядає компоненти (сировину) в кожному конкретному випадку і підтверджують їх прийнятність для використання в контакт з харчовими про-

дуктами за допомогою включення до переліку дозволеного або відсутність заборон на використання, ліцензій або повідомлень, які можуть бути обов'язковими або добровільними. Правила постійно оновлюються та розробляються в багатьох країнах і регіонах, саме тому необхідно постійно відслідковувати зміни.

У 2022 р. екологічні проблеми як на рівні країни, так і у світі відійшли на другий план. Проте проблема використання надлишкової кількості полімерних матеріалів залишається актуальною. Саме тому біопластик (Dages, 2022) стає все більш популярним і користується попитом у харчовій промисловості, а також у споживачів. Теперішня підвищена популярність і попит викликані широким бажанням представити та використовувати матеріали, що контактують з харчовими продуктами, які можуть бути більш екологічними, ніж звичайні пластики. У (Dages, 2022) чітко визначено термін «біопластик» і наведено приклади та проаналізовано законодавчо-правову базу біопластиків, які контактують з харчовими продуктами.

Традиційними біорозкладальними матеріалами є матеріали на основі целюлози, проте також необхідно враховувати вплив технології виготовлення на довкілля і вплив речовин, що утворилися в процесі компостування. Плівки та оболонки з регенерованої целюлози (Ariosti, 2022), призначені для контакту з харчовими продуктами, широко застосовувалися аж до 1960-х років, коли їх почали масово замінювати поліетиленовими плівками та, відповідно, фіброзними, колагеновими та пластиковими оболонками. У (Ariosti, 2022) проаналізовано інформацію щодо матеріалів з регенерованої целюлози. Однак натеper залишається кілька харчових добавок, і в останні десятиліття було проведено дослідження міграції компонентів у харчові продукти. Автори представили результати аналізу нормативних документів щодо матеріалів з регенерованої целюлози у кількох юрисдикціях (наприклад, Австралії, Новій Зеландії, Канаді, Китаї, Колумбії, ЄС, Японії, Кореї, Швейцарії, Туреччині, Великій Британії, США). Крім того, автори також навели останні розробки в галузі антимікробних активних харчових пакувальних матеріалів із регенерованої целюлози. Відродження традиційних і нових типів регенерованої целюлози в харчових продуктах залишається відкритим питанням для обговорення.

Окремо розглядається аспект нормативних документів і розробок щодо покриттів банок (Vaughan, 2022), що контактують з харчовими продуктами. Так, у Сполучених Штатах до окремої нормативно-правової бази потрапляють покриття для матеріалів, що контактують з харчовими продуктами.

Окремим сегментом у сфері пакувальної індустрії є активні та інтелектуальні пакувальні матеріали. У (Dages, 2022) детально проаналізовано категорію «активних та інтелектуальних пакувальних матеріалів», які контактують з харчовими продуктами. Дослідник чітко надав визначення «активних та інтелектуальних пакувальних матеріалів», також зазначив, що подібні матеріали регулюються різними юрисдикціями в усьому світі. Особливий акцент щодо законодавства наведений на прикладі ЄС, оскільки саме в ЄС існує спеціальне законодавство, присвячене цій категорії матеріалів. Крім того, автор навів дещо унікальні регуляторні та юрисдикційні проблеми, які іноді виникають у зв'язку з використанням активних та інтелектуальних пакувальних матеріалів у контакті з харчовими продуктами.

Зазначений закон набирає чинності 19.11.2025, тому в операторів ринку є час на адаптацію до нових умов. ІЄ як показує європейський досвід (Trubetskaya, Scholten, & Corredig, 2022), аспекти пакування більше залежать від політики та мислення зацікавлених сторін, ніж від технічних аспектів. Крім того, не потрібно забувати і про інновації в упаковці для переходу до стійких продовольчих систем (Molina-Besch, & Olsson, 2022).

У 2021 р. Спільна нарада з питань залишків пестицидів (JMPR) оцінила 38 активних речовин з точки зору їх токсикологічних властивостей та/або встановлення граничних рівнів залишкового вмісту Кодексу (CXL, EFSA (European Food Safety Authority), 2022). Продаж пестицидів та їх залишків у країнах, що розвиваються, які заборонені в ЄС чи США, викликає велике занепокоєння. Наявні дані (Kubiak-Hardiman та ін., 2022) свідчать про те, що необхідно підвищувати поінформованість фермерів щодо використання та захисту пестицидів, особливо у зв'язку з тим, що зміна клімату впливає на моделі використання пестицидів та їх біоефективність. З метою упорядкування аспектів поводження з пестицидами прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері поводження з пестицидами і агрохімікатами» від 16.11.2022 № 2775-IX, що дало змогу наблизити законодавство України до законодавства ЄС у санітарних і фітосанітарних сферах. Запроваджено європейські вимоги до пакування та маркування пестицидів з метою мінімізації можливості їх помилкового прийняття за харчовий продукт, напій, ліки або корм за рахунок уточнення вимог до етикетки. Посилено боротьбу з фальсифікатом, зокрема заборонено ввезення на територію України пестицидів та агрохімікатів фізичними особами для власних потреб, що нині є одним з основних каналів потрапляння фальсифікату в країну. Зазначений закон набирає чинності 28.06.2023, тому в операторів ринку є час на адаптацію до нових умов.

На захист авторських прав прийнятий Закон України «Про географічні зазначення спиртних напоїв» від 01.12.2022 № 2800-IX, що дав змогу імплементувати в українське законодавство Регламент ЄС № 2019/787. Закон закріплює правову охорону географічних зазначень спиртних напоїв, що унеможливорює неправомірне використання зареєстрованих географічних зазначень спиртних напоїв. На ринку України присутній широкий асортимент національних алкогольних напоїв різних країн світу, тому правове регулювання є необхідним. Зазначений закон набирає чинності 29.12.2024.

Стаття 58 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС зобов'язує Україну упорядкувати вимоги щодо маркування та етикетування. У 2018 р. був прийнятий Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», який набрав чинності у серпні 2021 року. Проте прийняття ряду інших законів обумовили зміни і в цьому Законі. В редакції від 06.09.2022, підстава № 2572-IX, змінено пункт 2 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення», які пов'язані з воєнним станом в країні, тому харчові продукти, маркування на яких не відповідає вимогам цього закону, але термін придатності яких не сплинув, можуть перебувати в обігу. В редакції від 20.11.2022, підстава №2718-IX, статтю 1 було доповнено термінами «рибні продукти», «рибоморозильне судно», «рибопромислове судно». Статтю 6 доповнено пунктом 13 такого змісту: «позначення, що ідентифікує партію (лот), до якої (якого) належить харчовий продукт» і розділ III

доповнити статтею про позначення, що ідентифікує партію (лот), до якої (якого) належить харчовий продукт, яка деталізує умови щодо позначення партії на продукції. Варто зауважити, що згідно з пунктом 9 позначення партії не є обов'язковим «якщо етикетка (стікер) уже містить інформацію про мінімальний термін придатності харчового продукту або дату «вжити до...», що складається щонайменше з дня і місяця у зазначеному порядку та у незакодованій формі». Редакція від 20.11.2022 містить також зміни, які стосуються відповідальності за порушення законодавства про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами, також доповнені додатки щодо матеріалів та предметів, які контактують з харчовими продуктами. Варто зазначити, що в цьому законі зазначені вимоги щодо позначення ГМО, проте питання ГМО і досі є дискусійним на законодавчому рівні в ЄС. Різні спроби розв'язати цю напруженість правовими та регулюючими засобами створили громіздку та заплутану систему регулювання ГМО культур у світі (Garcia-Alonso та ін., 2022; Xu, Brynjolfsson, & Fu, 2022).

Прийнятий закон передбачає маркування щодо кількості вмісту солі з метою обмеження щоденного споживання цієї речовини. Доцільність зменшення споживання солі підтвердили автори (Goiana-da-Silva та ін., 2022) на прикладі хліба.

Дотримання норм зазначеного закону дасть змогу уникнути помилок під час маркування, які, на думку авторів (Loeffler та ін., 2022), можуть мати небезпечні наслідки на здоров'я людей. Так, за повідомленням RASFF 2017.0345, випадок трапився 3 березня 2017 р. в Гарміш-Партенкірхені (Південна Німеччина), де пацієнт був госпіталізований до місцевої лікарні. Згідно зі списком постачальників (Loeffler та ін., 2022) до цього міста було доставлено 20 кг морепродуктів. Ще десять випадків було зареєстровано у тому ж районі Баварії (Південна Німеччина). Отже, спочатку передбачалося, що спалах сигуатери обмежиться цим південнонімецьким регіоном. Через масштаби спалаху оптовик провів кампанію відкликання, і завдяки цим зусиллям інші постраждали самі повідомили про симптоми до органів охорони здоров'я Німеччини. Крім того, пацієнти з трьох різних регіонів (пізніше визначених, як кластери) повідомили про себе на спеціально створену гарячу лінію. Загалом, було відомо, що у 16 пацієнтів з харчовим отруєнням були симптоми, характерні як після вживання риби з маркуванням «Червоний люціан» у березні 2017 р. (тут назва «Червоний люціан» у лапках вказує на хибну або неправильно позначену назву). Таким чином, ланцюжок поставок морепродуктів повинен відповідати Регламенту (ЄС) № 178/2002, яка передбачає, що якщо будь-яка частина партії чи партії харчових продуктів визнана небезпечною, то передбачається, що всі харчові продукти в цій партії також небезпечні, якщо після детальної оцінки не буде доведена відсутність доказів того, що решта партії, чи вантажу небезпечна, а також інспектори та уряд можуть не бути повною мірою обізнані про сигуатеру як потенційний ризик у продуктах з неправильним маркуванням. Дотримання існуючої нормативно-правової бази для законодавства про маркування може захистити споживачів і, отже, вказує на необхідність суворішого дотримання законодавства ЄС про маркування. Це дослідження показало безпосередній зв'язок між харчовим продуктом, неправильним маркуванням риби та виявленням у ній збудника, що було вперше продемонстровано в Німеччині.

Змін також зазнав і Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». В редакції від 28.07.2022, підстава № 2468-ІХ, доповнено статтю 23 щодо експлуатаційного дозволу, статтю 25 щодо умов приватизації; визначено терміни «паростки», «первинне виробництво», «переробка», «перероблений харчовий продукт»; деталізовано вимоги до простежуваності тощо.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства України у сфері забезпечення дитячим харчуванням у відповідність з вимогами законодавства Європейського Союзу» від 21.10.2021 № 1822-ІХ (чинний з травня 2022 р.). Зважаючи на це, втратив чинність Закон України «Про дитяче харчування». Закон конкретизує визначення «вода для дитячого харчування», «дитяче харчування», «продукт прикорму» тощо. Також заборонено використання певних інгредієнтів; визначено відповідальність за порушення законодавства про харчові продукти під час виробництва та обігу дитячого харчування, маркування дитячого харчування тощо.

Дещо опосередковано стосується безпечності харчових продуктів Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу» від 16.11.2022 № 2763-ІХ.

Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18.05.2017 № 2042-VIII також змінено впродовж 2022 року. В редакції від 01.04.2022, підстава № 2173-ІХ, змінено умови для державного контролю на період до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану в Україні. В редакція від 12.05.2022, підстава № 2246-ІХ, наведено вимоги щодо митного контролю впродовж трьох років з дня припинення або скасування воєнного стану. Редакції від 03.11.2022, підстава № 2718-ІХ, доповнено визначеннями «рибні продукти», «рибоморозильне судно», «рибопромислове судно»; змінено редакцію поняття «оператор ринку».

З метою забезпечення простежуваності харчових продуктів тваринного походження прийнято наказ Мінагрополітики України «Про затвердження вимог до ідентифікаційної позначки та порядку її нанесення» від 14.09.2022 № 684, який набере чинності через два роки з дня припинення або скасування воєнного стану.

З метою деталізації вимог і критеріїв придатності молока, яке може використовуватися для споживання людиною, та поводження з молоком, яке не відповідає вимогам цього наказу, прийнято наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12 березня 2019 року № 118» від 22.08.2022 № 595, чинний з 30.09.2022. Крім того, удосконалено заходи щодо належної виробничої практики виробництва та обігу молока; запроваджено чіткі механізми щодо проведення лабораторних досліджень (випробувань).

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання проведення заходів державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, державного ветеринарно-санітарного контролю і ввезення вантажів на митну

територію України у період воєнного стану» від 07.05.2022 № 537 упорядковує вимоги щодо митного контролю на період воєнного стану.

З метою упорядкування документального оформлення результатів державного контролю у формі інспектування прийнятий наказ Міністерства економіки України «Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, та інших форм розпорядчих документів» №143-22 від 21.01.2022.

Авторами статті (Kasianchuk et al., 2022) встановлено, що успіх у боротьбі з поширенням харчових отруєнь залежить від ефективності харчового законодавства, яке має сприяти забезпеченню безпечності харчових продуктів, підтримувати операторів ринку та забезпечувати ефективну важелі контролю до офіційних інспекційних органів (Baranovych, & Drok, 2017).

Щодо змін, на які можна очікувати в законодавстві у сфері безпечності харчових продуктів, то нині на розгляді у Верховній Раді України знаходяться проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення вимог законодавства про харчові продукти, корми, ветеринарну медицину та благополуччя тварин» № 8150 від 24.10.2022; проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності у сфері обігу окремих видів харчових продуктів» № 8114 від 06.10.2022; проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення обігу окремих видів харчових продуктів» № 8113 від 06.10.2022; проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання у сферах забезпечення безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, ветеринарної медицини та благополуччя тварин, а також державного контролю у зазначених сферах» № 8145 від 21.10.2022; проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності у сфері поводження з генетично модифікованими організмами» №5840 від 05.08.2021. Варто також зазначити, що окремо потребують законодавчого врегулювання вимог до продуктів-сурогатів (аналогів) за прикладом інших країн (Zhang та ін., 2022). Також перспективним напрямом є надруковані на 3D-принтері харчові продукти, які на сьогодні не виокремлені в окрему групу згідно з українським законодавством. 3D-друк харчових продуктів слід розглядати як можливість розроблення нових бізнес-стратегій, і навіть спосіб підвищити стійкість ланцюжка поставок продуктів. Майбутні перспективи 3D-друку харчових продуктів включають поєднання 3D-друку харчових продуктів та приготування їжі на одній машині, а також розвиток 4D-друку, що також вимагає законодавчого упорядкування (Baiano, 2022).

Альберт Ейнштейн колись сказав: «Ми не можемо вирішити наші проблеми за допомогою того самого мислення, яке ми використовували, коли ми їх створювали». Тому для того, щоб законодавство України відповідало вимогам ЄС, операторам ринку України необхідно змінити підходи до сприйняття та реалізації вимог законодавства. Взірцем повинні стати представники державних структур і винятків не повинно бути взагалі. Гармонізація українського законодавства

відбувається успішно, проте це лише половина справи, найбільш складним є реалізація норм законів на практиці, а для цього потрібна перш за все людська порядність та критичне ставлення до своїх дій від кожного громадянина України. Закони повинні проходити громадське обговорення в установленому порядку, а прийняті закони підлягають лише безкомпромісному виконанню.

Висновки

Отже, законодавчі зміни у сфері безпечності харчових продуктів обумовлені необхідністю виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та теперішнім воєнним станом у державі. Аналіз змін, які було зроблено у 2022 р., показав, що більш ретельно упорядковано норми простежуваності за рахунок введення позначок для харчових продуктів тваринного походження та вимог до маркування. Крім того, прийняття закону щодо матеріалів і предметів, які контактують з харчовими продуктами, дасть змогу знизити ризик небезпеки щодо міграції шкідливих речовин у харчові продукти. Постійне оновлення асортименту харчових продуктів та пакувальних матеріалів і тари для них та методів дослідження їх якості і безпечності буде обумовлювати зміни харчового законодавства.

Література

Білоусько, Т. Ю., Шовкун, Л. В., Білоусько, Р. С. (2019). Правові засади менеджменту якості та безпеки використання сільськогосподарської сировини і продуктів харчування в Україні в процесі євроінтеграції. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва*, 1(4), 388—398. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2019-4-1-388>.

Галкіна, О. М. (2017). Сучасний стан нормативно-правового забезпечення безпечності та якості харчових продуктів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 1, 60—64. Взято з <https://univd.edu.ua/science-issue/scientist/61>.

Дубова, Н. Ф. (2014). Аналіз законодавства України з питань безпеки та якості харчових продуктів (огляд літератури). *Гігієна населених місць*, 64, 241—249. Взято з <http://lib.inmeds.com.ua:8080/jspui/handle/lib/1071>

Іванова, Г. С. (2018). Удосконалення норм законодавства України у сфері агропромислового комплексу щодо закріплення контрольних функцій суб'єктів АПК. *Право та інноваційне суспільство*, (1 (10)), 45—52. Взято з <https://www.apir.org.ua/index.php/lais/article/view/198>.

Карпінська, Н. (2020). Правові особливості розвитку законодавства України про санітарні та фітосанітарні заходи на етапі гармонізації із законодавством ЄС. *Підприємництво, господарство і право*, (12), 115—120. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.19>.

Карпінська, Н. В. (2020). Специфіка розвитку законодавства на етапі підготовки до вступу України до СОТ та гармонізації з її вимогами у сфері застосування санітарних та фітосанітарних заходів. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*, 45, 102—105. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.45.22>.

Пустовіт, О. Ю. (2017). Трансформація законодавства та повноважень органів державного управління у сфері якості та безпечності харчових продуктів — сучасний етап. *Юридичний вісник*, 2(1(16)), 146—149. Взято з http://www.rjv.nuoua.od.ua/v1-2_2017/35.pdf.

Сокур, Т. (2018). Правові аспекти безпечності харчових продуктів в Україні. *Право і суспільство*, (1), 148—153. Взято з http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/1_2018/part_1/28.pdf.

Теремецький, В. І. (2016). Шляхи вдосконалення законодавства щодо забезпечення безпечності та якості харчових продуктів в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*, 3(75), 201—209. Взято з <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/521>.

Трагнюк, О., Мірошник, О., & Кутнякова, А. (2022). Виклики та реформування сфери продовольчої безпеки в умовах поглиблення європейської інтеграції України. *Наука і техніка сьогодні*, 13(13), 91—103. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-91-103](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-91-103).

Шишлок, В. Р. (2021). Розвиток законодавства України у сфері забезпечення продовольчої безпеки після проголошення незалежності України: проблеми й перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*, 1(3), 8—14. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.3.1.2>.

Ariosti, A. (2022). Global legislation for regenerated cellulose materials in contact with food. In *Global Legislation for Food Contact Materials*, 51—98. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821181-6.00002-8>.

Baiano, A. (2022). 3D printed foods: A comprehensive review on technologies, nutritional value, safety, consumer attitude, regulatory framework, and economic and sustainability issues. *Food Reviews International*, 38(5), 986—1016. DOI: <https://doi.org/10.1080/87559129.2020.1762091>.

Baranovych, M., & Drok, T. (2017). New rules of state control over food and feed in Ukraine: Perspectives for business. *Eur. Food & Feed L. Rev.*, 12, 499. Взято з <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/efl2017&div=91&id=&page=>.

Baranovych, M., & Ocheretko, Y. (2017). Harmonization of Ukrainian Food Safety Legislation with EU Law. *Eur. Food & Feed L. Rev.*, 12, 37. Взято з <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/efl2017&div=9&id=&page=>.

Baričević, L., & Konjarik, J. (2022). Compliance of paper and board in contact with foodnational and EU legislation. *Arhiv Za Higijenu Rada i Toksikologiju*, 73, 20-25. Взято з <https://www.proquest.com/openview/aa17500f4faeaf59492e4517177050f2/1?pq-origsite=gscholar&cbl=105786>.

Baughan, J. S. (Ed.). (2022). *Global legislation for food contact materials*. Woodhead Publishing. Взято з [https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=fZxBEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Baughan,+J.+S.+\(Ed.\).+\(2022\).+Global+legislation+for+food+contact+materials.+Woodhead+Publishing&ots=F9OSkECfMR&sig=d9k0MC2deVxfl9CNEw3fjx2cBPU&redir_esc=y#v=onepage&q=Baughan%2C%20J.%20S.%20\(Ed.\).%20\(2022\).%20Global%20legislation%20for%20food%20contact%20materials.%20Woodhead%20Publishing&f=false](https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=fZxBEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Baughan,+J.+S.+(Ed.).+(2022).+Global+legislation+for+food+contact+materials.+Woodhead+Publishing&ots=F9OSkECfMR&sig=d9k0MC2deVxfl9CNEw3fjx2cBPU&redir_esc=y#v=onepage&q=Baughan%2C%20J.%20S.%20(Ed.).%20(2022).%20Global%20legislation%20for%20food%20contact%20materials.%20Woodhead%20Publishing&f=false).

Baughan, J. S. (2022). Legislation for food contact coatings outside the USA. In *Global Legislation for Food Contact Materials*, 171—179. Woodhead Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821181-6.00007-7>.

Čapla, J., Zajác, P., Ševcová, K., Čurlej, J., & Fikselová, M. (2022). Milk and dairy products-summary of European legislation, hygiene manuals, ISO standards and Codex Alimentarius standards. *Slovak Journal of Food Sciences*, 16, 431—462. DOI: <https://doi.org/10.5219/1744> ISSN: 1337-0960.

Chieffi, D., Fanelli, F., & Fusco, V. (2022). Legislation of probiotic foods and supplements. In *Probiotics for Human Nutrition in Health and Disease*, 25-44. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-89908-6.00013-3>

Dages, J. M. (2022). Bioplastics chapter for global legislation for food contact materials. In *Global Legislation for Food Contact Materials*, 181—191. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821181-6.00006-5>.

Dages, J. M. (2022). Active and intelligent packaging materials chapter for global legislation for food contact materials book. In *Global Legislation for Food Contact Materials*, 203—209. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821181-6.00005-3>.

EFSA (European Food Safety Authority). (2022). Scientific support for preparing an EU position in the 53rd session of the codex committee on pesticide residues (CCPR). *EFSA Journal*, 20(9), e07521. DOI: <https://doi.org/10.2903/j.efa.2022.7521>.

Fallico, B., Arena, E., Verzera, A., & Zappalà, M. (2006). The European Food Legislation and its impact on honey sector. *Accreditation and Quality Assurance*, 11, 49—54. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00769-006-0128-6>.

Fortin, N. D. (2022). *Food regulation: law, science, policy, and practice*. John Wiley & Sons. Взято з [https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Tcz6EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA23&dq=Fortin,+N.+D.+\(2022\).+Food+regulation:+law,+science,+policy,+and+practice.+John+Wiley+%26+Sons.&ots=OB7H4L5uHG&sig=r5SX5t3LUInFO8KWzewiOJrN940&redir_esc=y#v=onepage&q=Fortin%2C%20N.%20D.%20\(2022\).%20Food%20regulation%3A%20law%2C%20science%2C%20policy%2C%20and%20practice.%20John%20Wiley%20%26%20Sons.&f=false](https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Tcz6EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA23&dq=Fortin,+N.+D.+(2022).+Food+regulation:+law,+science,+policy,+and+practice.+John+Wiley+%26+Sons.&ots=OB7H4L5uHG&sig=r5SX5t3LUInFO8KWzewiOJrN940&redir_esc=y#v=onepage&q=Fortin%2C%20N.%20D.%20(2022).%20Food%20regulation%3A%20law%2C%20science%2C%20policy%2C%20and%20practice.%20John%20Wiley%20%26%20Sons.&f=false).

Garcia-Alonso, M., Novillo, C., Kostolaniova, P., Martinez Parrilla, M., Alcalde, E., & Podevin, N. (2022). The EU's GM crop conundrum: Did the EU policy strategy to convert EFSA GMO guidance

into legislation deliver on its promises? *EMBO reports*, 23(5), e54529. DOI: <https://doi.org/10.15252/embr.202154529>.

Goiana-da-Silva, F., Rito, A., Lopes, C., Muc, M., Darzi, A., Araújo, F., ... & Allen, L. N. (2022). Modeling the health impact of legislation to limit the salt content of bread in Portugal: A macro simulation study. *Frontiers in public health*, 10, Режим доступу <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2022.876827/full>. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.876827>.

Kasianchuk, Victoria, et al. (2022). Significance of the level of implementation of food legislation and the food safety management system in Ukraine for the dynamics of the spread of food poisoning (retro analysis). *EUREKA: Life Sciences*, 4, 35—47. Взято з <http://journal.eu-jr.eu/life/article/view/2629>.

Keener, L., & Koutchma, T. (2022). Capacity building: harmonization and achieving food safety in an era of unilateral legislation. In *Ensuring Global Food Safety*, 489—502. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816011-4.00025-2>.

Kubiak-Hardiman, P., Haughey, S. A., Meneely, J., Miller, S., Banerjee, K., & Elliott, C. T. (2022). Identifying Gaps and Challenges in Global Pesticide Legislation that Impact the Protection of Consumer Health: Rice as a Case Study. *Exposure and Health*, 1—22. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12403-022-00508-x>.

Koca, N., Erbay, Z., & Öztürk, M. U. (2022). Regulations and legislations on processed cheese. In *Processed Cheese Science and Technology*, 449—490. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821445-9.00004-2>.

Leialohilani, A., & de Boer, A. (2020). EU food legislation impacts innovation in the area of plant-based dairy alternatives. *Trends in Food Science & Technology*, 104, 262—267. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tifs.2020.07.021>.

Loeffler, C. R., Spielmeier, A., Friedemann, M., Kapp, K., Schwank, U., Kappenstein, O., & Bodi, D. (2022). Food safety risk in Germany from mislabeled imported fish: ciguatera outbreak trace-back, toxin elucidation, and public health implications. *Frontiers in Marine Science*, 9, 355. DOI: <https://doi.org/10.3389/fmars.2022.849857>.

Molina-Besch, K., & Olsson, A. (2022). Innovations in food packaging — Sustainability challenges and future scenarios. B *Future Foods* (pp. 375—392). Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-91001-9.00039-6>.

Onul, K., & Pastovenska, Z. (2022). Flexibility of the EU package: lessons for Ukraine and other countries when harmonizing food legislation in view of the production of traditional food. In *Nutritional and Health Aspects of Traditional and Ethnic Foods of Eastern Europe*, 251—264. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811734-7.00007-4>.

Pettoello-Mantovani, C., & Olivieri, B. (2022). Food safety and public health within the frame of the EU legislation. *Global Pediatrics*, 2, 100020. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gped.2022.100020>.

Podd, B. (2022). Paper and paperboard. In *Global Legislation for Food Contact Materials* (pp. 99—121). Woodhead Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821181-6.00004-1>.

Sbardelotto, P. R., Balbinot-Alfaro, E., da Rocha, M., & Alfaro, A. T. (2022). Natural alternatives for processed meat: Legislation, markets, consumers, opportunities and challenges. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 1—16. DOI: <https://doi.org/10.1080/10408398.2022.2081664>.

Trubetskaya, A., Scholten, P. B. V., & Corredig, M. (2022). Changes towards more sustainable food packaging legislation and practices. A survey of policy makers and stakeholders in Europe. *Food Packaging and Shelf Life*, 32, 100856. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.fpsl.2022.100856>.

Wijnands, J. H., Bremmers, H. J., van der Meulen, B. M., & Poppe, K. J. (2011). Food Legislation and Competitiveness in the EU Food Industry. In *Institutions and regulation for economic growth?* DOI: <https://doi.org/10.4337/9781781000953.00014>.

Xu, W., Brynjolfsson, S., & Fu, W. (2022). Use of Genetically Modified Algae: Consumption Safety Challenges, Current Legislations, and Socio-economic and Environmental Concerns. In *Microalgae for Sustainable Products*, 178—190. DOI: <https://doi.org/10.1039/9781839167508-00178>.

Zhang, K., Zang, M., Wang, S., Zhang, Z., Li, D., & Li, X. (2022). Development of meat analogs: Focus on the current status and challenges of regulatory legislation. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*. DOI: <https://doi.org/10.1111/1541-4337.13098>.